

Institutional Linkage Strategies among Science, Government, and Society for Resolving the Paradox between Expanding Scientific Production and Limited Social Impact in the Humanities of the Islamic Republic of Iran

Masoud Moeini-Pour

Associate Professor, Department of Political Studies, Faculty of History and Political Studies, Baqir al-Olum University, Qom, Iran.

Email: masood.moeini@gmail.com

 0000-0002-1214-1156

Abstract

Despite the significant quantitative expansion of higher education and scholarly output in the humanities over recent decades, these developments have not proportionately enhanced governance quality, public policymaking, or the resolution of social problems in the Islamic Republic of Iran. This situation suggests that the principal challenge lies not in the shortage of knowledge production, but rather in the institutional disconnection between science, the state, and society and the consequent inability to translate knowledge into policy, institutions, and social action. The present study aims to explain the dimensions of this institutional disjunction and to propose an indigenous model for reconstructing the relationship between science, government, and society. The research adopts a qualitative approach and is conducted through documentary analysis and conceptual analysis. Data were collected from academic books, policy documents, and scholarly publications and were interpreted through theoretical inference. The findings indicate that the limited social effectiveness of the humanities results from three interrelated institutional gaps. Within the scientific sphere, the dominance of quantitative approaches, weak problem orientation, and limited interaction with decision-making institutions have reduced societal impact. Within the governmental sphere, insufficient mechanisms for evidence-informed policymaking and knowledge translation have constrained the use of scientific capacities. Within the societal sphere, declining social authority of knowledge and weak feedback mechanisms have undermined the relationship between science and society. Based on these findings, the study proposes an indigenous framework consisting of five interrelated components: professional wisdom, affirmative problematization, shared epistemic identity, knowledge translation, and the redefinition of the functions of scientific institutions. Organized within a cyclical process extending from social reality to social action, this framework seeks to institutionalize continuous interaction among science, government, and society. The proposed model may contribute to strengthening knowledge-based policymaking, enhancing the effectiveness of the humanities, and improving governance capacities in addressing complex social challenges in Iran.

Keywords: Humanities, knowledge governance, scientific institution, public policy, society, institutional disconnection, knowledge translation.

Extended abstract

Purpose

Over the past four decades, the Islamic Republic of Iran has witnessed remarkable quantitative growth in higher education and scientific production, particularly in the field of the humanities. The expansion of universities, research institutes, postgraduate programs, and scholarly publications has considerably increased the country's scientific capacity. Nevertheless, this quantitative development has not been accompanied by a proportional increase in the role of the humanities in public policymaking, governance processes, and the resolution of complex social problems. This paradox raises a fundamental question: why has the expansion of scientific production not led to a corresponding increase in the practical effectiveness of the humanities? The present study argues that the central issue does not lie merely in the quantity or even the quality of scientific output. Rather, the principal challenge is the existence of an institutional disconnection among science, government, and society, which prevents knowledge from being transformed into public policy, institutional arrangements, and effective social action. The primary objective of this study is therefore to explain the institutional dimensions of the disconnection among science, government, and society and to provide an indigenous model for reconstructing this relationship in the context of the Islamic Republic of Iran. To this end, the paper pursues three questions: (1) what are the principal dimensions of institutional disconnection among science, government, and society in Iran; (2) how do these institutional gaps affect the effectiveness of the humanities in governance and social problem-solving; and (3) what institutional mechanisms can facilitate the reconstruction of the relationship among science, government, and society?

Design/Methodology/Approach

This research is fundamental in terms of purpose and qualitative in terms of methodological orientation. It employs documentary analysis and conceptual analysis to investigate the institutional relationship among science, government, and society. Data were collected through an extensive review of books, scientific articles, policy reports, and official documents related to the humanities, science policy, knowledge governance, and higher education. The selection of sources was guided by three criteria: scientific credibility, direct relevance to the research problem, and policy significance. The study draws upon two complementary theoretical perspectives: institutionalism and knowledge governance. Institutionalism emphasizes that social behavior is largely shaped by formal rules, informal norms, and stable patterns of interaction, while knowledge governance argues that knowledge constitutes the most important strategic resource in contemporary societies. However, the Iranian context

requires an additional normative and civilizational dimension, as the relationship between science, government, and society is also grounded in cultural values, collective identities, and religious and civilizational orientations. The analytical process consisted of four stages: (1) reviewing theoretical literature and policy documents; (2) identifying the major dimensions of institutional disconnection among science, government, and society; (3) extracting strategic mechanisms for reconstructing these relationships; and (4) developing an indigenous conceptual model integrating the identified components.

Findings

The findings indicate that the reduced effectiveness of the humanities in Iran results from three interconnected institutional disconnections. First, within scientific institutions, although universities and research centers have expanded considerably, a substantial portion of academic activities remains primarily oriented toward internal academic indicators, such as publication outputs and administrative requirements. Consequently, scientific production often lacks systematic engagement with real societal problems and governance needs. Weak problem orientation, insufficient interaction with policymaking institutions, and the absence of effective mechanisms for knowledge translation have limited the social influence of academic research. Second, within governmental institutions, despite repeated emphasis on evidence-informed policymaking in national policy documents, stable institutional mechanisms linking scientific institutions and decision-making bodies remain underdeveloped. Policy decisions are frequently influenced by short-term administrative considerations and immediate political constraints rather than systematic scientific evidence. Furthermore, intermediary institutions capable of translating academic findings into policy recommendations are relatively weak. Third, within the relationship between science and society, increasing distance between scientific production and lived social experiences has contributed to declining social authority of knowledge and reduced public trust in the humanities. This disconnection manifests itself in communicative, cultural, and identity-related dimensions, limiting the capacity of scientific institutions to understand social problems accurately and to generate socially relevant knowledge. Based on these findings, the study proposes an indigenous model consisting of five interconnected components: professional wisdom (the integration of scientific knowledge, professional responsibility, and social commitment); affirmative problematization (moving beyond purely descriptive and critical approaches toward constructive problem formulation and solution-oriented research); shared epistemic identity (developing a shared understanding regarding the role of knowledge in public affairs to facilitate cooperation, trust, and institutional coordination); knowledge translation (establishing intermediary institutions, policy think tanks, and evidence-informed decision-making mechanisms to translate scientific findings into policy-relevant language); and redefinition of the function of scientific institutions (regarding universities and research centers as integral components of a broader governance and learning system). The proposed model conceptualizes the relationship among science, government, and society as a dynamic and continuous cycle: Social Reality → Problem Identification → Knowledge Production → Knowledge Translation → Public Policymaking → Social Action → Social

Feedback → Reformulation of Problems.

Research Limitations/Implications

This research focuses on the analysis of "official discourse," "policy documents," and "conceptual frameworks," providing a depiction of "what ought to be"; therefore, its results should not be directly extrapolated to the current reality on the ground in Iran's scientific and policy institutions. The primary limitation is the "implementation gap" between declared policies and applied practices; specifically, it remains unclear how the proposed model would be translated or potentially distorted within administrative processes and budgetary allocations. Additionally, this study does not address the "reception process" by policymakers, university administrators, and academic researchers, nor does it examine the reactions (such as resistance or negotiation) they may exhibit toward this model. Future research is encouraged to conduct empirical studies examining the gap between high-level policy documents and executive regulations within higher education and policy institutions, to test the proposed model through field methods such as interviews and case studies with policymakers and university administrators, and to explore through comparative analysis how other countries have successfully institutionalized knowledge translation mechanisms in their governance systems.

Practical Implications

The findings of this research are of significant importance for higher education policymakers, university administrators, and governmental decision-makers. The study demonstrates how institutional disconnections among science, government, and society reduce the effectiveness of the humanities in governance and social problem-solving. This study assists managers in understanding how the absence of stable institutional mechanisms for knowledge translation, weak problem orientation in academic research, and insufficient interaction between scientific institutions and policymaking bodies create significant barriers to evidence-informed policymaking. Moreover, the proposed indigenous model provides a practical framework for designing institutional reforms aimed at strengthening professional wisdom, affirmative problematization, shared epistemic identity, knowledge translation, and the redefinition of scientific institutions. The results can serve as a basis for revising higher education policies and establishing intermediary institutions capable of translating academic findings into policy recommendations and social action.

Social Implications

From a social perspective, this research reveals that the state in Iran, through its higher education and science policy frameworks, must move beyond purely quantitative expansion of scientific production toward establishing institutional mechanisms that connect knowledge production with social problem-solving. The study highlights the importance of strengthening feedback mechanisms between society and scientific institutions, enabling universities and research centers to remain closely connected to social realities and to continuously receive societal feedback. This approach can contribute to reversing the declining social authority of knowledge and rebuilding public trust in the humanities. Awareness of the institutional disconnections identified in this study

assists elites, civil society actors, and the academic community in viewing higher education and science policy texts with a critical eye and creating spaces for constructive dialogue regarding the social role of scientific knowledge. The proposed model also envisions a broader governance and learning system in which religious institutions provide normative orientation and civilizational purposes, artistic institutions facilitate social communication and public understanding, and families contribute to socialization and the reproduction of scientific culture.

Originality/Value

The primary innovation of this article lies in offering a comprehensive indigenous model for reconstructing the institutional relationship among science, government, and society specifically tailored to the context of the Islamic Republic of Iran. In contrast to prior studies, which have either addressed the effectiveness of the humanities in general terms or applied Western knowledge governance frameworks without considering local normative and civilizational foundations, this research provides a systematic and culturally grounded framework that integrates contemporary governance theories with Iranian cultural values, collective identities, and religious and civilizational orientations. The identification of three institutional disconnections (scientific, governmental, and societal) and the proposal of five interconnected components (professional wisdom, affirmative problematization, shared epistemic identity, knowledge translation, and redefinition of scientific institutions) offer a novel conceptualization of the knowledge governance challenge in Iran. The dynamic and continuous cycle extending from social reality to social action provides a practical and theoretically grounded framework for institutional reform. Its value accrues to higher education policymakers, university administrators, governmental decision-makers, researchers interested in knowledge governance and science policy, and civil society actors concerned with the social role of the humanities.

راهبردهای ارتباط نهادی علم، دولت و جامعه در رفع تناقض میان انبوه تولیدات علمی و فقدان اثرگذاری اجتماعی و نهادی در مسیر تولید علوم انسانی در جمهوری اسلامی ایران

مسعود معینی پور

دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه باقرالعلوم (ع) قم، ایران

Email: masood.moeini@gmail.com

0000-0002-1214-1156

چکیده

با وجود گسترش کمی آموزش عالی و افزایش تولیدات علمی در حوزه علوم انسانی طی دهه‌های اخیر، این تحولات نتوانسته است به همان نسبت موجب ارتقای کیفیت حکمرانی، سیاست‌گذاری عمومی و حل مسائل اجتماعی در جمهوری اسلامی ایران شود. این وضعیت بیانگر وجود شکاف میان ظرفیت‌های علمی کشور و میزان اثرگذاری اجتماعی و نهادی دانش است. پژوهش حاضر با هدف تبیین ابعاد گسست نهادی میان علم، دولت و جامعه و ارائه الگویی بومی برای بازسازی این پیوند انجام شده است. این پژوهش از حیث هدف، بنیادی و از نظر رویکرد، کیفی است و با استفاده از روش تحلیل اسنادی و تحلیل مفهومی انجام شده است. داده‌های پژوهش از طریق مطالعه اسناد، کتاب‌ها، مقالات علمی و منابع معتبر مرتبط با حکمرانی دانش، سیاست‌گذاری علم و ارتباط نهادی علم، دولت و جامعه گردآوری و با رویکرد استنتاج نظری تحلیل شده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که کاهش کارآمدی علوم انسانی ناشی از سه سطح گسست نهادی است: در نهاد علم، غلبه رویکردهای کمی و ضعف مسئله‌محوری؛ در نهاد دولت، محدود بودن سازوکارهای سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد و ضعف ترجمان دانش و در نهاد جامعه، کاهش مرجعیت اجتماعی علم و اختلال در سازوکارهای بازخورد اجتماعی. براین اساس، پژوهش الگویی بومی برای بازسازی ارتباط نهادی علم، دولت و جامعه ارائه می‌کند که بر پنج مؤلفه «حکمت مهنی»، «مسئله‌پردازی ایجابی»، «هویت معرفتی مشترک»، «ترجمان معرفتی» و «بازتعریف کارویژه نهاد علم» استوار است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که ارتقای کارآمدی علوم انسانی در جمهوری اسلامی ایران بیش از توسعه کمی ظرفیت‌های علمی، به کیفیت تعامل نهادی میان علم، دولت و جامعه وابسته است. تقویت این تعامل می‌تواند زمینه‌ساز توسعه سیاست‌گذاری مبتنی بر دانش، افزایش یادگیری نهادی و ارتقای توان نظام حکمرانی در مواجهه با مسائل پیچیده اجتماعی باشد.

کلیدواژه‌ها: علوم انسانی، حکمرانی دانش، نهاد علم، سیاست‌گذاری عمومی، گسست نهادی، ترجمان معرفتی، جمهوری اسلامی ایران.

شاپای الکترونیک: ۶۵۵۵-۲۵۸۸ / پژوهشکده تحقیقات راهبردی / فصلنامه علمی راهبرد اجتماعی - فرهنگی

doi 10.22034/scs.2026.574916.1795

صحت مطالب بر عهده نویسنده مقاله است و الزاماً بیانگر دیدگاه پژوهشکده تحقیقات راهبردی نیست.

۱. مقدمه و بیان مسئله

با وجود گسترش کمی آموزش عالی و افزایش تولیدات علمی در حوزه علوم انسانی طی چهار دهه گذشته، همچنان فاصله‌ای معنادار میان ظرفیت‌های علمی کشور و میزان اثرگذاری این دانش در عرصه سیاست‌گذاری، حکمرانی و حل مسائل اجتماعی مشاهده می‌شود. این وضعیت نشان می‌دهد که مسئله اصلی، صرفاً کمبود دانش یا ضعف تولید علمی نیست، بلکه گسست در روابط نهادی میان علم، دولت و جامعه است؛ گسستی که مانع از تبدیل دانش به سیاست، نهاد و عمل اجتماعی شده و کارآمدی علوم انسانی را با چالش مواجه ساخته است (ملکی نیا و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۲۴-۵۲۲).

اهمیت این مسئله از آن جهت است که بخش عمده‌ای از پژوهش‌های پیشین، هر یک به صورت مستقل به آسیب‌شناسی نهاد علم، نظام سیاست‌گذاری یا مسائل اجتماعی پرداخته‌اند، اما کم‌تر پژوهشی با رویکردی یکپارچه، رابطه متقابل این سه حوزه را در قالب یک چهارچوب نهادی تحلیل کرده و راهبردی بومی برای بازسازی این پیوند ارائه داده است. در نتیجه، همچنان خلأ نظری و سیاستی در تبیین سازوکارهای نهادی تبدیل دانش به ظرفیت حکمرانی و حل مسائل جامعه وجود دارد (بیوسته، ۱۳۹۸: ۴۳).

براین اساس، پژوهش حاضر با هدف تبیین عوامل مؤثر بر گسست نهادی میان علم، دولت و جامعه و ارائه الگویی برای بازسازی این پیوند در مسیر ارتقای اثرگذاری علوم انسانی در جمهوری اسلامی ایران انجام شده است. بر همین مبنا، پرسش اصلی پژوهش آن است که مهم‌ترین عوامل شکل‌دهنده گسست میان نهاد علم، دولت و جامعه در فرایند تولید علوم انسانی چیست و بر چه مبنایی می‌توان الگویی بومی برای بازسازی این پیوند ارائه کرد؟

نوآوری این پژوهش در آن است که به‌جای تمرکز بر آسیب‌شناسی هر یک از حوزه‌های علم، دولت یا جامعه به‌صورت منفرد، مسئله را در سطح روابط نهادی میان این سه حوزه صورت‌بندی کرده و با بهره‌گیری از تحلیل مفهومی و اسنادی، الگویی بومی مشتمل بر پنج مؤلفه «حکمت‌مehنی»، «مسئله‌پردازی ایجابی»، «هویت معرفتی مشترک»، «ترجمان معرفتی» و «بازتعریف کارویژه نهاد علم» ارائه می‌دهد که می‌تواند مبنایی برای تقویت پیوند میان تولید دانش، نظام سیاست‌گذاری و حل مسائل جامعه در جمهوری اسلامی ایران باشد.

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های پیشین در ایران در حوزه ارتباط علم، دولت و جامعه را می‌توان در چهار دسته اصلی طبقه‌بندی کرد:

۱. مطالعات متمرکز بر کارکردهای نهاد علم و آموزش عالی: در این دسته، پژوهش‌هایی به بررسی نقش و کارکرد دانشگاه در نظام جمهوری اسلامی ایران پرداخته‌اند. ازجمله، مقاله «کارکردهای دانشگاه از نظر مقام معظم رهبری در نظام آموزش عالی ایران» (باقری مجد و همکاران، ۱۳۹۶: ۷-۲۹) به تبیین انتظارات از نهاد علم در تراز انقلاب اسلامی پرداخته است. همچنین مقاله «سنجش وضعیت دانشگاه پیام نور تهران در تبدیل شدن به نسل چهارم دانشگاه‌ها» (رضاییان فردویی و همکاران، ۱۴۰۲: ۱-۳۰) با استفاده از تکنیک ANP فازی، وضعیت آمادگی دانشگاه‌ها برای گذار از کارکرد صرف آموزشی به نهادی مسئله‌محور و اثرگذار در جامعه را سنجیده است. این پژوهش‌ها عمدتاً بر کارکرد درونی نهاد علم متمرکز بوده و کم‌تر به رابطه آن با دولت و جامعه پرداخته‌اند؛

۲. پژوهش‌های مرتبط با سیاست‌گذاری علم و حکمرانی دانش: مقاله «ارائه الگویی جهت سیاست‌گذاری فرهنگی رسانه‌ها در ایران» (انتخابی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۱۳-۱۲۹) به بررسی ابعاد سیاست‌گذاری در حوزه فرهنگی پرداخته است. مقاله «بررسی شأنیت اجتماعی در تفکیک مکاتب توسعه و سیاست‌های کلی برنامه‌های شش‌گانه توسعه» (حدادی و همکاران، ۱۴۰۲: ۶۷-۱۱۲) با روش تحلیل محتوای کیفی، به غفلت از ابعاد اجتماعی به‌عنوان معیار تفکیک مکاتب توسعه پرداخته و نسبت دولت-جامعه را با ساختار-عاملیت سنجیده است. با وجود ارزش این آثار، همچنان خلأ الگوی یکپارچه برای تحلیل روابط نهادی علم، دولت و جامعه احساس می‌شود؛

۳. تحقیقات درباره ارتباط دانشگاه و جامعه و نقش نهادهای اجتماعی: مقاله «بررسی تأثیر عوامل فرهنگی بر بی‌تفاوتی اجتماعی و تفکر انتقادی در نهادهای آموزشی» (رونقی، ۱۴۰۱: ۲۰۷-۲۳۵) به نقش نهادهای آموزشی در شکل‌دهی به سرمایه اجتماعی پرداخته است. همچنین مقاله «عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی: فراتحلیل پژوهش‌ها» (عشایری و همکاران، ۱۴۰۲: ۳۱-۶۶) به بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر کیفیت زیست اجتماعی اشاره دارد؛

۴. مطالعات راهبردی حکمرانی علم: آینده‌نگاری راهبردی نهاد علم جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر رویکرد سناریونگاری با تأکید بر دلالت‌های تمدنی (نجفی رستاقی، ۱۴۰۱: ۱۲۳-۱۶۰) به ترسیم چشم‌اندازهای آینده نهاد علم در کشور پرداخته است.

با وجود ارزشمندی این آثار، کم‌تر پژوهشی به‌صورت یکپارچه و با رویکردی نظام‌مند به روابط نهادی میان هر سه حوزه علم، دولت و جامعه پرداخته و الگویی بومی برای بازسازی این پیوند ارائه داده است. از این‌رو، پژوهش حاضر با تکیه بر خلأ یادشده، به دنبال پر کردن این فاصله نظری و سیاستی است.

۳. چهارچوب نظری پژوهش

۳-۱. ارتباط نهادی علم، دولت و جامعه در ادبیات علوم انسانی

در دهه‌های اخیر، رابطه میان علم، دولت و جامعه به یکی از مهم‌ترین موضوعات مطالعات علوم انسانی، سیاست‌گذاری علم و حکمرانی تبدیل شده است. اگرچه در الگوهای کلاسیک توسعه، نهاد علم عمدتاً به‌عنوان تولیدکننده دانش و دانشگاه به‌عنوان نهادی مستقل از عرصه سیاست و جامعه تلقی می‌شد، اما پیچیده‌تر شدن مسائل اجتماعی، گسترش حکمرانی شبکه‌ای و افزایش وابستگی سیاست‌گذاری عمومی به دانش تخصصی، موجب شده است که نقش نهاد علم از تولید صرف معرفت فراتر رود و به یکی از بازیگران اصلی نظام حکمرانی تبدیل شود. در این رویکرد، کارآمدی علم نه صرفاً براساس میزان تولید مقاله یا توسعه آموزش عالی، بلکه بر مبنای میزان تأثیرگذاری آن در شناخت مسائل، تصمیم‌سازی عمومی و حل مسائل جامعه ارزیابی می‌شود (فرستخواه، ۱۳۹۷).

ادبیات معاصر علوم انسانی بر این نکته تأکید دارد که تولید دانش زمانی به سرمایه‌ای راهبردی تبدیل می‌شود که در تعامل مستمر با نهادهای دولت و جامعه شکل گیرد. دانشگاه و مراکز پژوهشی، در این چهارچوب، بخشی از یک نظام یادگیرنده محسوب می‌شوند که باید نیازهای جامعه را شناسایی، آن‌ها را به مسائل علمی تبدیل و نتایج پژوهش را در اختیار نظام تصمیم‌سازی قرار دهند. به همین ترتیب، دولت نیز صرفاً مصرف‌کننده دانش نیست، بلکه از طریق تعریف مسائل، ایجاد تقاضای پژوهشی، حمایت از پژوهش‌های مسئله‌محور و به‌کارگیری یافته‌های علمی، در شکل‌گیری نظام تولید دانش نقش فعال دارد. جامعه نیز با طرح مسائل، ارائه بازخورد و ارزیابی پیامدهای

سیاست‌ها، یکی از ارکان اصلی این چرخه به شمار می‌رود (فراسنخواه، ۱۴۰۳: ۳۶۰). از این منظر، رابطه میان علم، دولت و جامعه، رابطه‌ای خطی و یک‌سویه نیست، بلکه فرایندی تعاملی و نهادمند است که در آن هر یک از این سه حوزه، هم بر دیگری اثر می‌گذارد و هم از آن تأثیر می‌پذیرد. هر اندازه این تعامل نظام‌مندتر، پایدارتر و مبتنی بر اعتماد متقابل باشد، ظرفیت نظام حکمرانی برای یادگیری، اصلاح سیاست‌ها و حل مسائل عمومی افزایش می‌یابد. در مقابل، هرگونه گسست در این ارتباط، موجب کاهش اثربخشی تولیدات علمی، فاصله گرفتن سیاست‌گذاری از پشتوانه‌های معرفتی و تضعیف سرمایه اجتماعی علم خواهد شد (موچشی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۶۶-۱۸۴).

در ادبیات جامعه‌شناسی علم نیز بر اجتماعی بودن فرایند تولید دانش تأکید شده است. براساس این دیدگاه، دانش صرفاً در محیط‌های دانشگاهی شکل نمی‌گیرد، بلکه حاصل تعامل مستمر میان پژوهشگران، نهادهای سیاست‌گذار، سازمان‌های اجتماعی و نیازهای واقعی جامعه است. از این‌رو، اعتبار و کارآمدی علوم انسانی تنها با شاخص‌های درون‌دانشگاهی قابل‌سنجش نیست؛ بلکه میزان تأثیر آن در بهبود کیفیت سیاست‌گذاری، ارتقای سرمایه اجتماعی، تقویت گفت‌وگوی عمومی و حل مسائل جامعه نیز باید مورد توجه قرار گیرد. در ایران نیز این موضوع طی سال‌های اخیر بیش از گذشته مورد توجه قرار گرفته است. با وجود رشد قابل‌توجه آموزش عالی و افزایش کمی تولیدات علمی، بسیاری از پژوهشگران بر این باورند که هنوز پیوند مؤثری میان نهاد علم، نظام تصمیم‌سازی و جامعه شکل نگرفته است. پیامد این وضعیت، انباشت دانش در دانشگاه‌ها، کاهش تقاضای نهادی برای علوم انسانی، ضعف سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد و محدود شدن نقش علوم انسانی در حل مسائل واقعی کشور است. با وجود ارزشمندی این مطالعات، بخش عمده آن‌ها یا بر رابطه دانشگاه و دولت متمرکز بوده‌اند، یا مسائل درونی نهاد علم و یا ابعاد اجتماعی تولید دانش را به‌صورت مستقل بررسی کرده‌اند. در نتیجه، هنوز چهارچوبی که بتواند ارتباط نهادی علم، دولت و جامعه را به‌صورت یک منظومه واحد تحلیل کند و بر مبنای آن الگویی بومی برای ارتقای کارآمدی علوم انسانی در جمهوری اسلامی ایران ارائه دهد، کم‌تر مورد توجه قرار گرفته است. پژوهش حاضر با تکیه بر این خلأ، رابطه این سه نهاد را نه به‌عنوان سه حوزه مستقل، بلکه به‌مثابه یک نظام نهادی درهم‌تنیده تحلیل می‌کند و بر این فرض استوار است که ارتقای اثرگذاری علوم انسانی، مستلزم بازسازی هم‌زمان روابط نهادی میان علم، دولت و جامعه است.

۳-۲. نهادگرایی و حکمرانی دانش؛ مبنای نظری پیوند علم، دولت و جامعه

تحلیل رابطه میان علم، دولت و جامعه، نیازمند چهارچوبی نظری است که بتواند تعامل میان نهادهای اجتماعی، سازوکارهای تصمیم‌گیری و فرایند تولید و به‌کارگیری دانش را به‌صورت یک نظام منسجم تبیین کند. در این پژوهش، دو رویکرد «نهادگرایی» و «حکمرانی دانش» مبنای نظری تحلیل قرار گرفته‌اند؛ زیرا هر دو، نقش نهادها و کیفیت روابط میان آن‌ها را در شکل‌گیری کارآمدی نظام‌های اجتماعی و سیاستی مورد توجه قرار می‌دهند.

رویکرد نهادگرایی بر این اصل استوار است که رفتار کنشگران اجتماعی صرفاً محصول اراده افراد نیست، بلکه در چهارچوب قواعد رسمی، هنجارهای غیررسمی، الگوهای تعامل و ساختارهای نهادی شکل می‌گیرد. از این منظر، نهادها مجموعه‌ای از قواعد، ارزش‌ها و سازوکارهای پایدار هستند که روابط میان بازیگران را تنظیم کرده و امکان همکاری، یادگیری و تصمیم‌گیری جمعی را فراهم می‌سازند؛ بنابراین، کیفیت عملکرد یک نظام اجتماعی بیش از آنکه به ظرفیت‌های فردی وابسته باشد، به میزان انسجام، هماهنگی و اثربخشی نهادهای آن بستگی دارد (اسلامی و همکاران، ۱۴۰۳: ۶۳۹-۶۷۰).

در حوزه سیاست‌گذاری عمومی نیز رویکرد نهادگرایی نشان می‌دهد که کارآمدی سیاست‌ها تنها به کیفیت تصمیمات وابسته نیست، بلکه به وجود نهادهایی بستگی دارد که بتوانند دانش، تجربه، اطلاعات و بازخوردهای اجتماعی را در فرایند تصمیم‌سازی وارد کنند. هر اندازه ارتباط میان نهادهای تولیدکننده دانش، نهادهای سیاست‌گذار و جامعه منسجم‌تر باشد، ظرفیت نظام حکمرانی برای حل مسائل پیچیده، یادگیری نهادی و اصلاح سیاست‌ها نیز افزایش می‌یابد. در مقابل، ضعف هماهنگی نهادی، تصمیم‌گیری جزیره‌ای و فقدان سازوکارهای تعامل میان این نهادها، به کاهش کارآمدی سیاست‌ها و افزایش فاصله میان دانش و عمل اجتماعی منجر خواهد شد (اسلامی و همکاران، ۱۴۰۳: ۶۵۰).

در امتداد این رویکرد، ادبیات حکمرانی دانش بر این نکته تأکید دارد که دانش، مهم‌ترین سرمایه راهبردی نظام‌های حکمرانی معاصر است. در این دیدگاه، توسعه کشورها بیش از آنکه به منابع مادی وابسته باشد، به توانایی آن‌ها در تولید، سازمان‌دهی، انتقال و بهره‌برداری از دانش بستگی دارد. از این‌رو، مسئله اصلی صرفاً افزایش تولیدات علمی نیست، بلکه ایجاد سازوکارهایی است که بتواند دانش را به تصمیم، سیاست و اقدام مؤثر تبدیل کند. حکمرانی دانش، فرایندی است که طی آن

تولیدکنندگان دانش، نهادهای تصمیم‌گیر و جامعه، در قالب شبکه‌ای از تعاملات مستمر، زمینه حل مسائل عمومی را فراهم می‌آورند (نقی زاده، ۱۴۰۳: ۲).
براساس این رویکرد، دانشگاه تنها محل تولید علم نیست، بلکه یکی از اجزای نظام حکمرانی محسوب می‌شود که باید در تعامل مستمر با دولت، نهادهای مدنی، بخش‌های اقتصادی و جامعه قرار گیرد. همچنین دولت نیز صرفاً مصرف‌کننده دانش نیست، بلکه باید از طریق سیاست‌گذاری، حمایت از پژوهش‌های مسئله‌محور، ایجاد نهادهای واسط و تقویت سازوکارهای سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد، زمینه بهره‌گیری مؤثر از ظرفیت‌های علمی را فراهم سازد. جامعه نیز با طرح مسائل، انتقال تجربه‌های زیسته، ارزیابی پیامدهای سیاست‌ها و ارائه بازخوردهای مستمر، بخشی از چرخه تولید و اصلاح دانش به شمار می‌رود. از این منظر، علم، دولت و جامعه سه رکن مستقل نیستند، بلکه اجزای یک نظام یادگیرنده‌اند که کارآمدی هر یک در گرو تعامل مستمر با دیگری است (فراستخواه و همکاران، ۱۴۰۱: ۸۱-۱۱۲).

در ادبیات جدید حکمرانی، مفهوم «سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد» نیز بر همین مبنا شکل گرفته است. این رویکرد بر آن است که تصمیمات عمومی زمانی از اثربخشی و مشروعیت بیشتری برخوردار خواهند بود که بر پایه شواهد معتبر علمی، داده‌های قابل اتکا و ارزیابی مستمر سیاست‌ها اتخاذ شوند. تحقق این هدف، مستلزم وجود سازوکارهایی برای ترجمان یافته‌های علمی، ارتباط مستمر میان پژوهشگران و سیاست‌گذاران و نهادینه شدن فرهنگ استفاده از دانش در فرایندهای حکمرانی است (فراستخواه و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۰۳-۱۰۵).

با وجود اهمیت این مبانی نظری، بخش عمده نظریه‌های نهادگرایی و حکمرانی دانش در بسترهای اجتماعی و تاریخی کشورهای غربی شکل گرفته‌اند و کم‌تر به نقش مبانی ارزشی، هویتی و تمدنی در سامان‌دهی روابط میان علم، دولت و جامعه پرداخته‌اند. درحالی‌که در جمهوری اسلامی ایران، این روابط علاوه بر سازوکارهای نهادی، متأثر از ارزش‌های دینی، هویت انقلاب اسلامی و الگوی مردم‌سالاری دینی نیز هستند. ازاین‌رو، بهره‌گیری از این نظریه‌ها بدون توجه به اقتضائات بومی، نمی‌تواند تبیین کاملی از مسائل علوم انسانی و نظام حکمرانی کشور ارائه کند.

برهمین‌اساس، پژوهش حاضر ضمن بهره‌گیری از ظرفیت‌های تبیینی نهادگرایی و حکمرانی دانش، آن‌ها را به‌عنوان چهارچوبی تحلیلی برای فهم گسست نهادی میان علم، دولت و جامعه به‌کار می‌گیرد، اما درعین‌حال می‌کوشد با توجه به ویژگی‌های معرفتی و نهادی جمهوری اسلامی ایران، الگویی بومی برای بازسازی این پیوند ارائه

کند. براین اساس، مسئله اصلی مقاله نه کمبود دانش، بلکه ضعف در سازمان‌دهی نهادی روابط میان تولید دانش، تصمیم‌سازی عمومی و نیازهای جامعه است؛ ضعفی که بدون اصلاح آن، افزایش تولیدات علمی نیز به ارتقای کارآمدی نظام حکمرانی منجر نخواهد شد.

۳-۳. ضرورت ارائه الگوی بومی ارتباط نهادی علم، دولت و جامعه در جمهوری اسلامی ایران

اگرچه ادبیات نهادگرایی و حکمرانی دانش، چهارچوب مناسبی برای تحلیل رابطه میان علم، دولت و جامعه فراهم می‌آورد، اما این نظریه‌ها عمدتاً در بستر تاریخی و نهادی جوامع غربی شکل گرفته‌اند و بیش از هر چیز بر کارآمدی نهادها، عقلانیت ابزاری و سازوکارهای مدیریتی تأکید دارند. در مقابل، در جمهوری اسلامی ایران، نسبت میان علم، دولت و جامعه صرفاً یک رابطه سازمانی یا مدیریتی نیست، بلکه بر مجموعه‌ای از مبانی معرفتی، هویتی و ارزشی استوار است که در شکل‌گیری نظام حکمرانی و کارکرد علوم انسانی نقش تعیین‌کننده دارند. از این‌رو، تبیین مسائل علوم انسانی و طراحی الگوی ارتباط نهادی میان این سه حوزه، مستلزم توجه هم‌زمان به مبانی نظری رایج و اقتضائات بومی جمهوری اسلامی ایران است (رجبی، ۱۳۹۰: ۵-۲۸).

در جمهوری اسلامی ایران، علوم انسانی علاوه بر وظیفه تولید معرفت، مسئولیت تبیین، بازتولید و ارتقای مبانی فکری و فرهنگی جامعه را نیز بر عهده دارد. از این‌رو، انتظار از علوم انسانی صرفاً تولید مقاله یا توسعه آموزش عالی نیست، بلکه ایفای نقش فعال در حل مسائل کشور، پشتیبانی از سیاست‌گذاری عمومی، تقویت سرمایه اجتماعی و مشارکت در تحقق اهداف تمدنی نظام اسلامی است. این انتظار، جایگاه علوم انسانی را از یک نهاد آموزشی صرف فراتر برده و آن را به یکی از ارکان حکمرانی و پیشرفت کشور تبدیل می‌کند. (رجبی، ۱۳۹۰: ۱۵).

با وجود این ظرفیت، تجربه چهار دهه گذشته نشان می‌دهد که میان توسعه کمی علوم انسانی و میزان اثرگذاری آن در فرایندهای حکمرانی تناسب لازم برقرار نشده است. افزایش تعداد دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی، اعضای هیئت علمی، دانشجویان تحصیلات تکمیلی و تولیدات علمی، اگرچه ظرفیت علمی کشور را ارتقا داده است، اما نتوانسته است به همان نسبت موجب افزایش نقش علوم انسانی در تصمیم‌سازی، سیاست‌گذاری و حل مسائل اجتماعی شود. این وضعیت نشان می‌دهد که مسئله اصلی

را نباید صرفاً در کیفیت تولید دانش یا عملکرد نهاد علم جست‌وجو کرد، بلکه باید آن را در کیفیت روابط نهادی میان علم، دولت و جامعه مورد بررسی قرار داد (رجبی، ۱۳۹۰: ۱۵-۱۸).

از سوی دیگر، ساختار حکمرانی در جمهوری اسلامی ایران دارای ویژگی‌هایی است که آن را از بسیاری از الگوهای متعارف متمایز می‌سازد. نقش دین در جهت‌دهی به سیاست‌های عمومی، اهمیت مردم‌سالاری دینی، جایگاه نهادهای فرهنگی و اجتماعی و تأکید بر عدالت، استقلال و پیشرفت، موجب شده است که رابطه میان علم، دولت و جامعه صرفاً براساس منطق اداری یا کارکردی قابل تحلیل نباشد. در چنین بستری، علوم انسانی باید بتواند ضمن بهره‌گیری از دستاوردهای جهانی، پاسخ‌گوی نیازهای بومی، اقتضانات فرهنگی و الزامات تمدنی جمهوری اسلامی ایران نیز باشد (رجبی، ۱۳۹۰: ۱۸-۲۲).

برهمن اساس، پژوهش حاضر بر این فرض استوار است که رفع گسست میان علم، دولت و جامعه، صرفاً از طریق اصلاح ساختارهای اداری یا افزایش تعاملات سازمانی امکان‌پذیر نیست، بلکه نیازمند بازسازی هم‌زمان مبانی معرفتی، روابط نهادی و سازوکارهای سیاست‌گذاری است. این بازسازی زمانی تحقق می‌یابد که نهاد علم از تولید صرف دانش به سمت حل مسائل جامعه حرکت کند، دولت ظرفیت بهره‌گیری نظام‌مند از دانش را در فرایند تصمیم‌سازی تقویت نماید و جامعه نیز به‌عنوان یکی از ارکان تولید، ارزیابی و بازخورد دانش در این چرخه حضور فعال داشته باشد.

بر پایه این ملاحظات، مقاله حاضر الگوی بومی پیوند علم، دولت و جامعه را بر پنج مؤلفه مکمل استوار می‌کند: حکمت مهنی به‌عنوان مبانی مسئولیت‌پذیری و جهت‌گیری تمدنی نهاد علم؛ مسئله‌پردازی ایجابی به‌عنوان سازوکار تبدیل نیازهای واقعی جامعه به دستورکار پژوهش؛ هویت معرفتی مشترک برای ایجاد زبان مشترک میان دانشگاه، دولت و جامعه؛ ترجمان معرفتی برای تبدیل دانش به سیاست و برنامه اجرایی؛ و بازتعریف کارویژه نهاد علم در چهارچوب حکمرانی دانش‌بنیان. این مؤلفه‌ها در کنار یکدیگر، چهارچوب مفهومی پژوهش را تشکیل می‌دهند و مبانی تحلیل گسست‌های نهادی و ارائه الگوی عملیاتی در بخش‌های بعدی مقاله قرار می‌گیرند.

بدین ترتیب، چهارچوب نظری پژوهش، نه صرفاً بازخوانی نظریه‌های موجود، بلکه تلاشی برای پیوند میان ادبیات نهادگرایی و حکمرانی دانش با مبانی فکری و نهادی جمهوری اسلامی ایران است؛ پیوندی که می‌تواند زمینه ارائه الگوی بومی برای افزایش اثرگذاری علوم انسانی در حکمرانی و حل مسائل کشور را فراهم آورد.

۴. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از حیث هدف، بنیادی و از حیث رویکرد، کیفی است و با بهره‌گیری از روش تحلیل اسنادی و تحلیل مفهومی انجام شده است. انتخاب این روش، متناسب با ماهیت مسئله پژوهش است؛ زیرا هدف، تبیین روابط نهادی میان علم، دولت و جامعه و ارائه الگویی نظری برای بازسازی این پیوند در بستر جمهوری اسلامی ایران است، نه سنجش تجربی متغیرها یا آزمون فرضیه‌های آماری (طاهری، ۱۴۰۱: ۱۸۰).

داده‌های پژوهش از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و بررسی اسناد، کتاب‌ها، مقالات علمی‌پژوهشی، گزارش‌های سیاستی و متون معتبر مرتبط با حوزه علوم انسانی، سیاست‌گذاری علم، حکمرانی دانش و ارتباط علم، دولت و جامعه گردآوری شده است. در انتخاب منابع، اصالت علمی، ارتباط مستقیم با مسئله پژوهش و اعتبار انتشار، ملاک اصلی بوده و تلاش شده است از منابع معتبر فارسی و در موارد ضروری، منابع شاخص انگلیسی استفاده شود.

تحلیل داده‌ها با رویکرد تحلیل مفهومی و استنتاج نظری انجام شده است. بدین‌صورت که ابتدا ادبیات نظری و مطالعات پیشین بررسی و مهم‌ترین دیدگاه‌ها درباره ارتباط نهاد علم، دولت و جامعه استخراج شد؛ سپس با تحلیل انتقادی وضعیت موجود در جمهوری اسلامی ایران، ابعاد گسست نهادی در سه حوزه علم، دولت و جامعه شناسایی و صورت‌بندی گردید. در مرحله بعد، با تلفیق یافته‌های حاصل از ادبیات نظری و تحلیل وضعیت موجود، مؤلفه‌های راهبردی بازسازی این پیوند استخراج و در قالب یک الگوی مفهومی منسجم سازمان‌دهی شد (طاهری، ۱۴۰۱).

فرایند پژوهش در چهار گام انجام شده است: نخست، گردآوری و مطالعه منابع نظری و اسناد مرتبط؛ دوم، تحلیل مفهومی ادبیات و شناسایی ابعاد گسست میان نهاد علم، دولت و جامعه؛ سوم، استخراج مؤلفه‌های راهبردی برای بازسازی این پیوند؛ و در نهایت، تدوین الگوی پیشنهادی پژوهش مشتمل بر پنج مؤلفه «حکمت مهنی»، «مسئله‌پردازی ایجابی»، «هویت معرفتی مشترک»، «ترجمان معرفتی» و «بازتعریف کارویژه نهاد علم» که مبنای تحلیل و پیشنهادهای مقاله را تشکیل می‌دهد.

۵. یافته‌های پژوهش

۵-۱. تحلیل گسست‌های نهادی در تولید علوم انسانی

بررسی وضعیت علوم انسانی در جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد که مسئله اصلی

این حوزه را نمی‌توان صرفاً در ضعف تولید دانش یا محدودیت ظرفیت‌های پژوهشی جست‌وجو کرد. طی دهه‌های اخیر، تعداد دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی، دانشجویان تحصیلات تکمیلی و تولیدات علمی رشد قابل توجهی داشته است؛ اما این توسعه کمی الزاماً به افزایش اثرگذاری علوم انسانی در عرصه سیاست‌گذاری، حکمرانی و حل مسائل اجتماعی منجر نشده است. این وضعیت بیانگر آن است که میان تولید دانش و بهره‌گیری از آن در عرصه عمومی، نوعی گسست نهادی شکل گرفته است. در این چهارچوب، می‌توان سه سطح اصلی از گسست را در نهاد علم، نهاد دولت و نهاد جامعه شناسایی کرد که در تعامل با یکدیگر، چرخه تولید، انتقال و به‌کارگیری دانش را با اختلال مواجه ساخته‌اند.

۵-۲. گسست نهاد علم و ضعف در اثرگذاری اجتماعی دانش

نخستین سطح گسست به درون نهاد علم بازمی‌گردد. اگرچه دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کشور در سال‌های اخیر از نظر کمی توسعه یافته‌اند، اما بخش مهمی از فعالیت‌های علمی همچنان حول شاخص‌های آموزشی و پژوهشی درون‌دانشگاهی سازمان یافته و ارتباط نظام‌مندی با مسائل واقعی جامعه و نیازهای نظام حکمرانی برقرار نکرده‌اند. در چنین شرایطی، تولید دانش بیش از آنکه متوجه حل مسائل عینی جامعه باشد، در بسیاری موارد به بازتولید ادبیات نظری، ارتقای شاخص‌های علمی یا پاسخ‌گویی به الزامات اداری نظام آموزش عالی محدود شده است (فراسخواه، مقصود، ۱۳۹۴: ۲۰۰).

از سوی دیگر، ضعف در مسئله‌محوری پژوهش‌ها، فاصله میان پژوهشگران و عرصه‌های تصمیم‌سازی، فقدان سازوکارهای مؤثر برای ترجمان یافته‌های علمی و محدود بودن تعاملات میان دانشگاه و سایر نهادهای اجتماعی، موجب شده است بخش قابل توجهی از ظرفیت‌های علوم انسانی در فرایند سیاست‌گذاری و حل مسائل اجتماعی مورد استفاده قرار نگیرد. در نتیجه، نهاد علم با وجود برخورداری از ظرفیت‌های گسترده علمی، نتوانسته است جایگاه متناسبی در چرخه تصمیم‌سازی عمومی و مدیریت مسائل اجتماعی به دست آورد. (فراسخواه، مقصود، ۱۳۹۴: ۱۷۰)

پیامد این وضعیت، شکل‌گیری شکافی میان تولید دانش و اثرگذاری اجتماعی آن است؛ به‌گونه‌ای که علوم انسانی در بسیاری از موارد از ایفای نقش فعال در تبیین مسائل عمومی، ارائه راه‌حل‌های کاربردی و مشارکت در فرایندهای حکمرانی

بازمی‌ماند. از این‌رو، یکی از مهم‌ترین چالش‌های موجود، بازتعریف نسبت نهاد علم با دولت و جامعه و تقویت کارکردهای مسئله‌محور علوم انسانی است.

۵-۳. گسست نهاد دولت و چالش‌های سیاست‌گذاری مبتنی بر دانش

دومین سطح گسست به نهاد دولت و نظام سیاست‌گذاری عمومی مربوط می‌شود. اگرچه در اسناد بالادستی کشور بر اهمیت بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی در تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری تأکید شده است، اما در عمل ارتباط نظام‌مند و پایداری میان مراکز علمی و ساختارهای تصمیم‌ساز شکل نگرفته است. بخش قابل توجهی از تصمیمات عمومی تحت تأثیر ملاحظات اجرایی، محدودیت‌های زمانی و اقتضائات کوتاه‌مدت اتخاذ می‌شوند و ظرفیت‌های علوم انسانی کم‌تر در فرایند طراحی، اجرا و ارزیابی سیاست‌ها به کار گرفته می‌شود (فراستخواه، مقصود، ۱۳۹۴: ۱۸۰-۱۸۵).

در بسیاری از موارد، مسئله صرفاً کمبود دانش یا ضعف تولیدات علمی نیست، بلکه فقدان سازوکارهای نهادی برای دریافت، ترجمان و بهره‌برداری از دانش در ساختار دولت است. نبود نهادهای واسط میان دانشگاه و دستگاه‌های اجرایی، ضعف فرهنگ سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد و محدود بودن تعاملات مستمر میان پژوهشگران و مدیران، موجب شده است ظرفیت‌های علمی کشور به صورت مؤثر در خدمت حل مسائل عمومی قرار نگیرد.

پیامد این گسست، شکل‌گیری نوعی فاصله میان دانش و سیاست است؛ وضعیتی که در آن، از یک سو بخش مهمی از تولیدات علمی بدون مخاطب نهادی باقی می‌ماند و از سوی دیگر، بخشی از تصمیمات عمومی بدون بهره‌گیری کافی از ظرفیت‌های علمی اتخاذ می‌شود. استمرار این وضعیت می‌تواند به کاهش کارآمدی سیاست‌ها، افزایش هزینه‌های تصمیم‌گیری و محدود شدن ظرفیت یادگیری نهادی منجر شود.

۵-۴. گسست نهاد جامعه و اختلال در بازخورد اجتماعی تولید علم

سومین سطح گسست به رابطه میان نهاد علم و جامعه مربوط می‌شود. علوم انسانی زمانی می‌تواند نقش مؤثری در حل مسائل عمومی ایفا کند که در تعامل مستمر با جامعه قرار گیرد و از ظرفیت بازخوردهای اجتماعی برای اصلاح و تکامل خود بهره ببرد. باین‌حال، در سال‌های اخیر نشانه‌هایی از فاصله میان تولیدات علمی و مسائل زیسته جامعه مشاهده می‌شود که موجب کاهش مرجعیت اجتماعی دانش و محدود

شدن نقش علوم انسانی در عرصه عمومی شده است. این گسست را می‌توان در سه سطح مشاهده کرد: نخست، گسست ارتباطی که در قالب ضعف ارتباط میان نخبگان علمی و افکار عمومی بروز می‌یابد؛ دوم، گسست فرهنگی که به محدود بودن حضور علوم انسانی در شکل‌دهی به گفت‌وگوهای عمومی و فرهنگ عمومی جامعه مربوط می‌شود؛ و سوم، گسست هویتی که در آن بخشی از جامعه، علوم انسانی را فاقد ارتباط مستقیم با نیازها و مسائل واقعی خود تلقی می‌کند.

در نتیجه این وضعیت، جریان بازخورد اجتماعی که یکی از مهم‌ترین منابع اصلاح و پویایی دانش است، با اختلال مواجه می‌شود. هرچه فاصله میان نهاد علم و جامعه افزایش یابد، امکان مسئله‌شناسی دقیق‌تر، ارزیابی اجتماعی سیاست‌ها و ارتقای کارآمدی علوم انسانی نیز محدودتر خواهد شد. از این‌رو، بازسازی ارتباط میان علم و جامعه، شرطی اساسی برای افزایش اثرگذاری اجتماعی دانش و تقویت نقش علوم انسانی در فرایند توسعه و حکمرانی به شمار می‌آید.

جدول ۱: ابعاد گسست نهادی در ارتباط علم، دولت و جامعه

نهاد	ابعاد اصلی گسست	پیامدهای نهادی
نهاد علم	غلبه رویکرد کمی بر مسئله‌محوری، ضعف ارتباط با عرصه سیاست‌گذاری، محدود بودن ترجمان معرفتی	کاهش اثرگذاری اجتماعی و حکمرانی علوم انسانی
نهاد دولت	ضعف سازوکارهای بهره‌گیری از دانش، فاصله میان پژوهش و تصمیم‌گیری، محدود بودن سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد	کاهش کارآمدی تصمیمات و سیاست‌های عمومی
نهاد جامعه	گسست ارتباطی، فرهنگی و هویتی میان جامعه و نهاد علم، کاهش مرجعیت اجتماعی دانش	اختلال در بازخورد اجتماعی و کاهش سرمایه اجتماعی علوم انسانی

۵-۵. راهبردهای بازسازی پیوند نهادی علم، دولت و جامعه

تحلیل انجام‌شده در بخش پیشین نشان داد که مسئله اصلی علوم انسانی در جمهوری اسلامی ایران را نمی‌توان صرفاً با افزایش تولیدات علمی یا اصلاحات اداری در دانشگاه‌ها برطرف کرد. ریشه بخش مهمی از این مسئله، گسست در روابط نهادی میان علم، دولت و جامعه است که موجب اختلال در چرخه تولید، انتقال و بهره‌گیری از دانش شده است. از این‌رو، برون‌رفت از وضعیت موجود مستلزم بازسازی هم‌زمان مبانی

معرفتی، سازوکارهای نهادی و فرایندهای تعامل میان این سه حوزه است. بر همین اساس، الگوی پیشنهادی پژوهش بر پنج راهبرد مکمل استوار است که در تعامل با یکدیگر، زمینه ارتقای اثرگذاری علوم انسانی را فراهم می‌سازند.

۵-۶. حکمت مهنی و توانمندسازی نهاد علم

نخستین راهبرد، استقرار «حکمت مهنی» به عنوان مبنای فعالیت نهاد علم است. مقصود از حکمت مهنی، پیوند میان معرفت نظری، مسئولیت اجتماعی و تعهد حرفه‌ای در فرایند تولید علم است؛ به گونه‌ای که پژوهشگر، علاوه بر رعایت معیارهای علمی، نسبت به پیامدهای اجتماعی و تمدنی دانش نیز احساس مسئولیت داشته باشد. در چنین رویکردی، علم از فعالیتی صرفاً آموزشی یا پژوهشی فراتر رفته و به نهادی مسئله‌شناس، آینده‌نگر و مشارکت‌کننده در حل مسائل عمومی تبدیل می‌شود. این نگاه با تأکید بر مسئولیت اجتماعی دانشگاه و نقش آن در توسعه ملی، می‌تواند زمینه ارتقای مرجعیت علمی و افزایش اعتماد نهادی به علوم انسانی را فراهم آورد (خسروپناه، ۱۳۹۲).

۵-۷. مسئله‌پردازی ایجابی و تقویت مسئله‌محوری

راهبرد دوم، گذار از پژوهش‌های صرفاً توصیفی و انتقادی به سوی مسئله‌پردازی ایجابی است. مسئله‌پردازی ایجابی به معنای آن است که پژوهش، علاوه بر شناسایی آسیب‌ها، ظرفیت تولید راه‌حل، ارائه بدیل‌های سیاستی و مشارکت در حل مسائل جامعه را نیز داشته باشد. تحقق این رویکرد مستلزم آن است که اولویت‌های پژوهشی دانشگاه‌ها با نیازهای واقعی جامعه و نظام حکمرانی هم‌سو شود و سازوکارهای مؤثری برای تعریف مسائل مشترک میان دانشگاه، دولت و جامعه شکل گیرد. در این صورت، علوم انسانی از جایگاه ناظر بیرونی به کنشگری فعال در فرایند سیاست‌گذاری و توسعه اجتماعی ارتقا خواهد یافت.

۵-۸. شکل‌گیری هویت معرفتی مشترک

بازسازی ارتباط میان علم، دولت و جامعه بدون شکل‌گیری نوعی هویت معرفتی مشترک امکان‌پذیر نیست. منظور از هویت معرفتی مشترک، توافق نسبی میان کنشگران علمی، سیاستی و اجتماعی درباره جایگاه دانش در حل مسائل عمومی، زبان

مشترک برای گفت‌وگو و پذیرش متقابل نقش و کارکرد هر یک از نهادها است. هر اندازه این اشتراک معرفتی تقویت شود، امکان همکاری‌های میان‌رشته‌ای، تولید دانش مسئله‌محور و بهره‌گیری از ظرفیت‌های علوم انسانی در تصمیم‌سازی نیز افزایش خواهد یافت. این هویت مشترک، بستر نهادی لازم برای تبدیل دانش به سرمایه اجتماعی و حکمرانی را فراهم می‌کند (خسروپناه، ۱۳۹۲).

۵-۹. ترجمان معرفتی علم در ساختار قدرت

یکی از مهم‌ترین حلقه‌های مفقوده در نظام حکمرانی، ضعف در ترجمان معرفتی یافته‌های علمی به زبان سیاست و تصمیم‌گیری است. مقصود از ترجمان معرفتی، فرایندی است که طی آن نتایج پژوهش‌های علمی به پیشنهادها و سیاستی، برنامه‌های اجرایی و راهکارهای قابل استفاده برای مدیران و تصمیم‌گیران تبدیل می‌شود. در نبود چنین سازوکاری، حتی معتبرترین پژوهش‌ها نیز در چرخه تصمیم‌سازی عمومی تأثیر محدودی خواهند داشت. ازاین‌رو، ایجاد نهادهای واسطه، توسعه اندیشکده‌های سیاستی، تقویت ارتباط دانشگاه با دستگاه‌های اجرایی و نهادینه‌سازی سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد، از الزامات تحقق این راهبرد به شمار می‌رود.

۵-۱۰. بازتعریف کارویژه نهاد علم در نسبت با دولت و جامعه

راهبرد نهایی، بازتعریف کارویژه نهاد علم در چهارچوب حکمرانی دانش‌بنیان است. براین‌اساس، دانشگاه و مراکز پژوهشی نباید صرفاً تولیدکننده مقاله، کتاب یا دانش تخصصی تلقی شوند، بلکه باید بخشی از شبکه یادگیری و تصمیم‌سازی کشور باشند. تحقق این تحول مستلزم آن است که نهاد علم، ضمن حفظ استقلال علمی خود، ارتباطی مستمر، دوسویه و نهادمند با دولت و جامعه برقرار کند و در فرایند شناخت مسائل، طراحی سیاست‌ها، ارزیابی برنامه‌ها و اصلاح تصمیمات مشارکت فعال داشته باشد. در چنین الگویی، علم، دولت و جامعه نه به‌عنوان سه حوزه منفک، بلکه به‌مثابه اجزای یک منظومه نهادی عمل می‌کنند که کارآمدی هر یک در گرو تعامل مستمر با دیگری است.

جدول ۲: راهبردهای بازسازی پیوند علم، دولت و جامعه

راهبرد	هدف	مهم‌ترین کارکرد
حکمت مهنی	ارتقای مسئولیت اجتماعی نهاد علم	تقویت مرجعیت علمی و افزایش اثرگذاری اجتماعی دانش
مسئله‌پردازی ایجابی	جهت‌دهی پژوهش به‌سوی مسائل واقعی	تولید دانش مسئله‌محور و راه‌حل‌محور
هویت معرفتی مشترک	ایجاد زبان مشترک میان علم، دولت و جامعه	تقویت همکاری نهادی و اعتماد متقابل
ترجمان معرفتی	تبدیل دانش به سیاست و برنامه اجرایی	نهادینه‌سازی سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد
بازتعریف کارویژه نهاد علم	استقرار الگوی حکمرانی دانش‌بنیان	پیوند پایدار میان تولید دانش، تصمیم‌سازی و حل مسائل اجتماعی

۵-۱۱. الگوی عملیاتی پیوند علم، دولت و جامعه

راهبردهای پیشنهادی زمانی می‌توانند به ارتقای کارآمدی علوم انسانی منجر شوند که در قالب یک چرخه عملیاتی منسجم، میان نهادهای اصلی جامعه برقرار شوند. براین‌اساس، الگوی پیشنهادی پژوهش، رابطه علم، دولت و جامعه را نه به‌عنوان سه حوزه مستقل، بلکه به‌مثابه یک منظومه نهادی پویا تبیین می‌کند که در آن، شناخت مسائل، تولید معرفت، تصمیم‌سازی، اجرا و بازخورد اجتماعی به‌صورت مستمر یکدیگر را تقویت و اصلاح می‌کنند. در این الگو، هرگونه اختلال در ارتباط میان این اجزا، موجب کاهش اثرگذاری علوم انسانی و تضعیف ظرفیت نظام حکمرانی برای حل مسائل جامعه خواهد شد.

۵-۱۲. چرخه عملیاتی از واقعیت اجتماعی تا عمل اجتماعی

نقطه آغاز این الگو، «واقعیت اجتماعی» است؛ یعنی مسائل، نیازها، ظرفیت‌ها و تحولات جامعه که باید به‌عنوان مبنای تولید دانش قرار گیرند. نهاد علم با مشاهده، تحلیل و صورت‌بندی این واقعیت‌ها، آن‌ها را به مسائل علمی تبدیل می‌کند و از طریق پژوهش‌های مسئله‌محور، راه‌حل‌های نظری و کاربردی ارائه می‌دهد. در مرحله بعد،

این یافته‌ها از طریق سازوکارهای ترجمان معرفتی به زبان سیاست و برنامه تبدیل شده و در اختیار نهادهای تصمیم‌گیر قرار می‌گیرد. دولت با بهره‌گیری از این ظرفیت، سیاست‌ها و برنامه‌های عمومی را طراحی و اجرا می‌کند و نتایج اجرای آن‌ها در قالب بازخوردهای اجتماعی، دوباره به جامعه و نهاد علم بازمی‌گردد. این بازخوردها، مبنای اصلاح سیاست‌ها، بازتعریف مسائل و ارتقای مستمر دانش قرار می‌گیرند و بدین ترتیب، چرخه‌ای پویا از «واقعیت اجتماعی» تا «عمل اجتماعی» شکل می‌گیرد. تداوم این چرخه مستلزم آن است که ارتباط میان مراحل مختلف آن، نهادمند، دوسویه و یادگیرنده باشد. در چنین شرایطی، علوم انسانی از جایگاه صرفاً توصیف‌کننده واقعیت فراتر رفته و به یکی از ارکان اصلی یادگیری نهادی، اصلاح سیاست‌ها و ارتقای حکمرانی تبدیل می‌شود.

۵-۱۳. نقش نهادهای بنیادین در تحقق الگوی پیشنهادی

تحقق الگوی پیشنهادی، مستلزم مشارکت هماهنگ نهادهای بنیادین جامعه است. هر یک از این نهادها، کارکردی متمایز، اما مکمل در شکل‌گیری چرخه تولید، انتقال و به‌کارگیری دانش بر عهده دارند و ضعف هر یک می‌تواند کارآمدی کل نظام را تحت تأثیر قرار دهد.

نهاد دین: نهاد دین با تبیین مبانی ارزشی، اخلاقی و غایت‌شناختی علوم انسانی، جهت‌گیری‌های کلان نظام معرفتی را تعیین می‌کند و زمینه شکل‌گیری مسئولیت اجتماعی، عدالت‌محوری و توجه به کرامت انسانی را در فرایند تولید و به‌کارگیری دانش فراهم می‌آورد. از این منظر، دین صرفاً منبع مشروعیت نیست، بلکه در شکل‌دهی به افق‌های تمدنی علوم انسانی نیز نقش‌آفرین است.

نهاد علم: نهاد علم مسئول شناسایی مسائل، تولید دانش معتبر، تربیت سرمایه انسانی و ارائه راه‌حل‌های علمی برای مسائل کشور است. ایفای این نقش مستلزم تقویت مسئله‌محوری، توسعه پژوهش‌های میان‌رشته‌ای، ارتقای ارتباط با نظام تصمیم‌سازی و افزایش مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها است.

نهاد دولت: دولت وظیفه دارد با طراحی سازوکارهای نهادی، زمینه بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی در فرایند سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و ارزیابی سیاست‌های عمومی را فراهم سازد. توسعه سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد، حمایت از نهادهای واسط و تقویت تعامل مستمر با مراکز علمی، از مهم‌ترین الزامات ایفای این نقش است.

نهاد جامعه: جامعه، هم منشأ اصلی مسائل و نیازهای واقعی و هم مهم‌ترین عرصه ارزیابی نتایج سیاست‌ها و تولیدات علمی است. مشارکت اجتماعی، مطالبه‌گری آگاهانه، انتقال بازخوردهای عمومی و تقویت سرمایه اجتماعی، زمینه اصلاح مستمر دانش و سیاست را فراهم می‌کند و موجب افزایش کارآمدی علوم انسانی می‌شود.

نهاد هنر: هنر با برخورداری از ظرفیت‌های گسترده ارتباطی و فرهنگی، نقش مهمی در ترجمان مفاهیم علمی، گسترش گفت‌وگوی اجتماعی و تبدیل دانش تخصصی به فهم عمومی ایفا می‌کند. بهره‌گیری از ظرفیت‌های هنری می‌تواند فاصله میان نهاد علم و جامعه را کاهش داده و زمینه پذیرش اجتماعی سیاست‌ها و ایده‌های علمی را تقویت کند.

نهاد خانواده: خانواده نخستین نهاد جامعه‌پذیری است و نقش اساسی در انتقال ارزش‌ها، تقویت فرهنگ علم، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و شکل‌گیری نگرش‌های معرفتی نسل‌های آینده دارد. از این‌رو، تقویت ارتباط میان نظام آموزشی، خانواده و سایر نهادهای اجتماعی، یکی از پیش‌شرط‌های پایداری الگوی پیشنهادی محسوب می‌شود.

درمجموع، الگوی پیشنهادی بر این اصل استوار است که کارآمدی علوم انسانی نه حاصل عملکرد مستقل هیچ‌یک از این نهادها، بلکه نتیجه تعامل مستمر، نهادمند و یادگیرنده میان آن‌ها است. هر اندازه این تعامل تقویت شود، ظرفیت نظام حکمرانی برای شناخت مسائل، طراحی سیاست‌های مؤثر و حل چالش‌های اجتماعی نیز افزایش خواهد یافت.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

پژوهش حاضر با این فرض آغاز شد که مسئله اصلی علوم انسانی در جمهوری اسلامی ایران، صرفاً کمبود تولیدات علمی یا ضعف ظرفیت‌های پژوهشی نیست، بلکه گسست نهادی میان علم، دولت و جامعه است که مانع از تبدیل دانش به سیاست، نهاد و عمل اجتماعی شده است. تحلیل انجام‌شده نشان داد که این گسست در سه سطح نهاد علم، نهاد دولت و نهاد جامعه قابل شناسایی است و استمرار آن، چرخه تولید، انتقال و بهره‌گیری از دانش را با اختلال مواجه ساخته و از اثرگذاری علوم انسانی در عرصه حکمرانی و حل مسائل اجتماعی کاسته است.

براساس یافته‌های پژوهش، افزایش کمی تولیدات علمی، بدون اصلاح مناسبات نهادی و ایجاد سازوکارهای پایدار برای ارتباط میان دانشگاه، نظام تصمیم‌سازی و جامعه، نمی‌تواند به ارتقای کارآمدی علوم انسانی منجر شود. از این‌رو، بازسازی این پیوند مستلزم نگاهی فراتر از اصلاحات آموزشی و پژوهشی و معطوف به بازآرایی روابط نهادی میان علم، دولت و جامعه است.

در همین راستا، پژوهش حاضر الگویی بومی برای بازسازی این ارتباط ارائه کرد که بر پنج مؤلفه «حکمت مهنی»، «مسئله‌پردازی ایجابی»، «هویت معرفتی مشترک»،

«ترجمان معرفتی» و «بازتعریف کارویژه نهاد علم» استوار است. این مؤلفه‌ها در قالب یک چرخه عملیاتی، از شناخت واقعیت‌های اجتماعی تا طراحی سیاست‌ها، اجرای اقدامات عمومی و دریافت بازخوردهای اجتماعی، به یکدیگر پیوند خورده‌اند و می‌توانند زمینه افزایش اثرگذاری علوم انسانی در فرایند حکمرانی و حل مسائل کشور را فراهم آورند.

براین اساس، تحقق کارآمدی علوم انسانی در جمهوری اسلامی ایران بیش از آنکه به توسعه کمی نهادهای علمی وابسته باشد، به کیفیت تعامل نهادی میان علم، دولت و جامعه وابسته است. هر اندازه این تعامل بر پایه اعتماد متقابل، مسئله محوری، سیاست گذاری مبتنی بر شواهد و مشارکت اجتماعی تقویت شود، ظرفیت علوم انسانی برای ایفای نقش در پیشرفت کشور و تحقق حکمرانی کارآمد نیز افزایش خواهد یافت.

۶-۱. محدودیت‌های پژوهش

پژوهش حاضر، به دلیل ماهیت نظری و تحلیلی خود، بر مطالعه اسناد، کتاب‌ها و مقالات علمی استوار بوده و از داده‌های میدانی و روش‌های تجربی برای ارزیابی الگوی پیشنهادی بهره نبرده است. همچنین، تمرکز پژوهش بر بستر نهادی جمهوری اسلامی ایران، امکان مقایسه تفصیلی با تجربه سایر کشورها را محدود ساخته است. از این رو، یافته‌های پژوهش باید در چهارچوب این محدودیت‌ها تفسیر شود.

۲-۶. پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آینده

پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده، الگوی پیشنهادی این مقاله از طریق مطالعات میدانی، مصاحبه با خبرگان و پیمایش در میان کنشگران حوزه علم و سیاست‌گذاری مورد ارزیابی قرار گیرد. همچنین انجام مطالعات تطبیقی درباره تجربه کشورهای موفق در ایجاد پیوند میان علم، دولت و جامعه، بررسی نقش نهادهای واسط و اندیشکده‌ها در ترجمان دانش، تحلیل ابعاد حقوقی و نهادی حکمرانی دانش و مطالعه تأثیر رسانه‌ها و فناوری‌های نوین بر ارتباط میان علوم انسانی و جامعه، می‌تواند به تکمیل و توسعه چهارچوب نظری و عملی این پژوهش کمک کند.

فهرست منابع

- اسلامی، روح‌الله؛ مروی، امین (۱۴۰۳). *ارزیابی سیاست‌گذاری علم در نقشه جامع علمی کشور براساس مدل چرخه‌ای*. فصلنامه راهبرد، ۳۳(۴)، ۶۳۹-۶۷۰
- امیرانتخابی، شهرود؛ صالحی امیری، سیدرضا؛ سلطانی‌فر، محمد؛ رضایی، علی‌اکبر (۱۳۹۴). *ارائه الگویی جهت سیاست‌گذاری فرهنگی رسانه‌ها در ایران*. فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۵(۱۷)، ۱۱۳-۱۲۹
- باقری‌مجد، روح‌الله؛ فلاح‌فرامرزی، محسن (۱۳۹۶). *کارکردهای دانشگاه از نظر مقام معظم رهبری در نظام آموزش عالی ایران*. فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۶(۲)، ۷-۲۹
- پیوسته، صادق (۱۳۹۸). *سیاست‌گذاری علم، فناوری و نوآوری: ابعاد و پیامدهای اجتماعی*. فصلنامه سیاست علم و فناوری، ۱۲(۲)، ۴۳-۵۷
- حریریان توکلی، الهام؛ فراستخواه، مقصود؛ شیرزادکبریا، بهارک؛ حمیدی‌فر، فاطمه (۱۴۰۱). *بررسی تحلیلی مدل‌ها و چهارچوب‌های حکمرانی آموزش عالی در جهان: مرور فراروایت یا شبه‌نظام‌مند*. مدیریت و برنامه‌ریزی در نظام‌های آموزشی، ۱۵(۲)، ۸۱-۱۱۲
- حدادی، علیرضا؛ دادگستر، سیدمحمدرضا (۱۴۰۲). *بررسی شأنیت اجتماعی در تفکیک مکاتب توسعه و سیاست‌های کلی برنامه‌های شش‌گانه توسعه جمهوری اسلامی ایران*. فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۱۲(۱)، ۶۷-۱۱۲
- خسروپناه، عبدالحسین (۱۳۹۲). *تعلیم و تربیت اسلامی*. قم: سازمان بسیج اساتید کشور و شورای عالی آموزش و پرورش.
- رضاییان فردویی، صدیقه؛ حورعلی، منصوره؛ بهروزی، بهروز (۱۴۰۲). *سنجش وضعیت دانشگاه پیام نور تهران در تبدیل شدن به نسل چهارم دانشگاه‌ها با استفاده از تکنیک ANP فازی*. فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۱۲(۱).
- رجبی، محمود (۱۳۹۰). *امکان علم دینی*. فصلنامه معرفت فرهنگی-اجتماعی، ۲(۴)، ۵-۲۸
- رونقی، مرضیه (۱۴۰۱). *بررسی رابطه عوامل فرهنگی (گرایش مذهبی) با بی‌تفاوتی اجتماعی و تفکر انتقادی در نهادهای آموزشی*. فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۱۱(۲)، ۲۰۷-۲۳۵

ساعدموچشی، لطف‌الله؛ عزیزی، نعمت‌الله (۱۳۹۹). *تحلیل ابعاد کمی و کیفی سیاست‌گذاری نظام آموزش عالی ایران*. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۸(۲۹)، ۱۸۴-۱۶۶

طاهری، ابوالقاسم (۱۴۰۱). *روش تحقیق در علوم سیاسی*. تهران: انتشارات قومس. عشایری، طاها؛ جهان‌پرور، طاهره (۱۴۰۲). *عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی: فراتحلیل پژوهش‌ها*. فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۱۲(۱)، ۳۱-۶۶

فرستخواه، مقصود (۱۳۹۷). *دانشگاه و توسعه: تأملاتی در مسئله دانشگاه در ایران*. تهران: نشر نی.

فرستخواه، مقصود (۱۴۰۳). *دانشگاه و آموزش عالی: منظرهای جهانی و مسئله‌های ایرانی*. تهران: نشر نی.

ملکی‌نیا، عماد؛ ملکی‌نیا، زهرا؛ فیضی، صدیقه (۱۳۹۷). *راهبردهای مورد نیاز نظام آموزش عالی ایران در عصر جهانی‌شدن*. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۶(۲۴)، ۵۱۸-۵۴۵

نجفی‌رستاقی، حیدر؛ دهقانیان، حمید (۱۴۰۱). *آینده‌نگاری راهبردی نهاد علم جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر رویکرد سناریونگاری با تأکید بر دلالت‌های تمدنی*. فصلنامه مطالعات بنیادین تمدن نوین اسلامی، ۵(۱)، ۱۲۳-۱۶۰

نقی‌زاده، رضا (۱۴۰۳). *بنیان‌های نظری، اولویت‌های راهبردی و دانش حکمرانی*. فصلنامه دانش حکمرانی، ۲(۵)، ۲-۴

References

- Ashayeri, T., & Jahanparvar, T. (2023). *Factors affecting social vitality: A meta-analysis of studies*. Social-Cultural Strategy Quarterly, 12(1), 31–66. <https://doi.org/10.22034/scs.2022.155479> [In Persian]
- Bagheri-Majd, R., & Fallah-Faramarzi, M. (2017). *Functions of universities from the perspective of the Supreme Leader in Iran's higher education system*. Social-Cultural Strategy Quarterly, 6(2), 7–29. Retrieved from https://rahbordfarhangi.csr.ir/article_125891_b8ae5c4d5a4d8f83e7422e5ee994fb32.pdf [In Persian]
- Entakhabi, S., Salehi-Amiri, S. R., Soltanifar, M., & Rezaei, A. A. (2016). *Presenting a model for cultural policymaking of media in Iran*. Social-Cultural Strategy Quarterly, 5(17), 113–129. Retrieved from <https://ensani.ir/file/download/article/20160419152256-9996-124.pdf> [In Persian]
- Eslami, R., & Marvi, A. (2025). *Evaluation of science policy in Iran's Comprehensive Scientific Map based on the cyclical model*. Rahbord Quarterly Journal, 33(4), 639–670. <https://doi.org/10.22034/rahbord.2025.476096.1720> [In Persian]
- Farasatkah, M. (2018). *University and development: Reflections on the issue of university in Iran*. Tehran: Ney Publication. [In Persian]
- Farasatkah, M. (2024). *University and higher education: Global perspectives and Iranian issues*. Tehran: Ney Publication. [In Persian]
- Haddadi, A., & Dadgostar, S. M. R. (2023). *Examining social status in differentiating schools of development and general policies of Iran's six development plans*. Social-Cultural Strategy Quarterly, 12(1), 67–112. <https://doi.org/10.22034/scs.2022.156032> [In Persian]
- Haririan Toukli, E., Farasatkah, M., Shirzad-Kebria, B., & Hamidifar, F. (2022). *Analytical review of models and frameworks of higher education governance in the world: A meta-narrative review*. Management and Planning in Educational Systems, 15(2), 81–112. <https://doi.org/10.48308/mpes.2022.102167> [In Persian]
- Khosropanah, A. (2013). *Islamic education*. Qom: Organization for the Mobilization of University Professors & Supreme Council of Education. [In Persian]
- Malekinia, E., Malekinia, Z., & Feyzi, S. (2018). *Required strategies for Iran's higher education system in the age of globalization*. Journal of Macro and Strategic Policies, 6(24), 518–545. <https://doi.org/10.32598/JMSP.6.4.518> [In Persian]
- Naghizadeh, R. (2025). *Theoretical foundations, strategic priorities and governance knowledge*. Journal of Governance Knowledge, 2(5), 2–4. <https://doi.org/10.22034/jokog.2025.220470> [In Persian]

- Najafi Rastagi, H., & Dehghanian, H. (2022). *Strategic foresight of the scientific institution in the Islamic Republic of Iran based on scenario planning with emphasis on civilizational implications*. *Fundamental Studies of Islamic Civilization*, 5(1), 123–160. <https://doi.org/10.22070/nic.2022.15024.1120> [In Persian]
- Peyvasteh, S. (2019). *Science, technology and innovation policy: Social dimensions and consequences*. *Journal of Science and Technology Policy*, 12(2), 43–57. [In Persian]
- Rajabi, M. (2011). *The possibility of Islamic science*. *Ma'refat-e Farhangi-Ejtemaei*, 2(4), 5–28. [In Persian]
- Rezaeian-Ferdowsi, S., Hourali, M., & Behrouzi, B. (2023). *Assessing the status of Payame Noor University of Tehran in becoming a fourth-generation university using the fuzzy ANP technique*. *Social-Cultural Strategy Quarterly*, 12(1), 1–30. Retrieved from <https://ensani.ir/file/download/article/6533b168c0941-9996-46-1.pdf> [In Persian]
- Ronaghi, M. (2022). *Investigating the relationship between cultural factors (religious orientation), social indifference, and critical thinking in educational institutions: A case study of student teachers at Farhangian University of Isfahan*. *Social-Cultural Strategy Quarterly*, 11(2), 207–235. Retrieved from <https://ensani.ir/file/download/article/1663501337-9996-42-7.pdf> [In Persian]
- Saed-Moucheshi, L., & Azizi, N. (2020). *Analysis of quantitative and qualitative dimensions of higher education policy in Iran*. *Journal of Macro and Strategic Policies*, 8(29), 166–184. <https://doi.org/10.30507/JMSP.2020.102393> [In Persian]
- Taheri, A. (2022). *Research methodology in political science*. Tehran: Ghumes Publication. [In Persian]